

ABONNEMENT:

Pour un an 350 Piastres
Edition spécial. 500 ltrs.

ADRESSE:

«İdjtihad» Constantinople

Téléph. St 865

XXIV ème ANNÉE

1 Mai 1929 No. 272

İCTİHÂD

TÜRKÇE VE FRANSIZCA

İLMÎ, EDEBÎ, İKTİSADÎ, SANA'Î,
SIHHÎ MECMU'A

Aboneman: Seneliği [24
nüsha] Türkiye için 2 bu-
çuk, haric için 3 buçuk,
Âlâ kâğıdı 5 liradır.

İdarehanesi:

Cıgaloğlunda İctihad Evi

Tarihi te'sisi:

1904 — Genève

Yirmi dördüncü sene

No. 272 — 1 Mayıs 1929

icad etdi sonra bu münciye mahabbetle merbut oldu. Fakat yarın dört yüz milyon hiristiyana denilecek ki Allah yokdur; yalnız bir cennet, bir insan İsa, bir bakir ana ve evliya [Saints] var. Onlar çabuk müteselli olurlar.

Filhakike, layemutluk bize yetişir. Be- için ben «mükâfat» istemem, ben dilenmem: ancak hayat isterim; sevmiş olduklarımla birleşmeyi, mehabbetin dostluğun hasbiligini ebediliğini isterim.

Ölümün, mehabbetin sönmesi olabileceği; gönüllerin bir ayrılması; ebedî bir sönme olacağı; mezarlığın taş mezarlarile divarile hakiket olaacağı; hayati ma'nevîmi teşkil eden kimselerin, bu günle yarın arasında elimden alınacağı yahud onların elinden benim alınacağım ve yekdigermize asla i'ade olunmayacağımız ilk defa zihnime girdiği vakit uzun umidsizliğimi tehattür ediyorum. Ba'zı gaddarlıklar var ki inanılmaz zira havşalanız almaz; İnsan kendi kendine der: bu mümkün deyildir zira insan içinden düşünür: ben bunu nasıl yapardım? [Devam edecek]

BİR MUTALÂAYA...

Haftalık bir mecmuada [*] benim gençlerde çıkmış olan Bergson'un «şuurun bila vasıta mutaları»nın tercemesi hakkında ufak bir mutalâa gördüm... yalnız şu kadar söyleyeyim ki bu tercemeyi be- genememek hissine kapılmış olan kalemin... kendisinin, değil «terceme» hatta «tahrir» olarak meydana koyduğu felsefî yazılar hiç olmazsa daha türkçeleşmiş, daha az kapalı, daha az çetrefil olsaydı...

Hele «şuurun bila vasıta mutaları» gibi felsefe aleminin ehemmiyeti nisbetinde müşkül, çok istendiği halde şimdiye kadar hiç kimse tarafından el sürülememiş bir eserin tercemesinde «mutalar»ı «verme» diye taslıha kalkışmakla bir şey oluvereceği zanına düşmek... ne «naif» bir düşünce...

Halil Nimetullah

[*] Hayat, sayı: 122. «şuurun bila vasıta mutaları hakkında»: Mustafa Şekip.

AMELİ RUHİYYAT

Bu kitabı teşkil eden mülâhaza [Remarque] lar o kadar pür tefekküratdır ki kari'leri derinden derine düşündürür, o kadar ziyâ- dar dır ki, kari' bunları okurken, kendi ken- dine: «ne kadar doğru!» der ve kari' düşündükçe bunların isabetine, doğruluğuna nüfuz eder.

G Le Bon in trâside düsturlar halinde ifade ettiği bu hakiketler hiç de, alel'âde hakiketler deyillerdir. Bil'aks ekseriya mütedavil efkâra mühallifdirler. İhtar ve ikazlarında peygamberane bir seciye vardır.

Adolphe Brisson (Les Annales)

Ş Asrımızda ictimâ'î sukut ve su'udların ihtirasların, ictihadların ve i'tikadların 'â- millerini en iyi anlayan ve ba husus en iyi tahlil eden fransız hakimi Dr. Gustave Le Bon dur. Büyük ingiliz gazetesi Times yeni firansanın en mümtaz mütefekkirleri olmak üzere H. Poincaré yi, G. Le Bon ve Bergson ı zikr eler ve psikolocyayı tecdid ederek, layemu: Claude Bernard ın fizyolocyayı i'lâ etmiş olduğu ulum müsbete mertebesine yükselten (Gustave Le Bon) ın kitaplarını dikketle mütalâa etmeyi ric'ali hükûmete tavsiye ediyor. Bu mümtaz mütefekkir, hiç şüphe yok, cihanın muhat olduğu bu karanlık gice- nin haricine biraz çıkmamıza müsa'id olan meş'alelerden biridir.

(Revue Bleue) Dr. AB. DJ.

Ş Kıymetli bir valimizin AMELİ RUHİYYAT müterecimine ziyadar bir mektubu: [aynen]

24/1/29

Bristol Hoteli

Pek muhterem ve fadil ustadım efendim,

Za'ı âlinizi ilk ziyaretimde, bir münase- betle psychologique silahların topdan, tü- fenkten çok daha kuvvetli ve müessir ol- duklarını ve bu silahların isti'mali sayesinde muntika'î idarem dahilinde ba'zı havalide kıta'atı askeriyye bulundurmak lüzum ve za- ruretinin za'il olduğunu arz etmişdim.

Gustave Le Bon ın, mütale'asını bendeni- ze emr buyurmuş olduğunuz Les incertitudes

de l'heure présente [Amelî ruhiyyat] adlı kitabının 32inci sahifesinde aciz talebenizin kana'atının te'yid etmekde olduğunu görmekle derin bir haz duydum.

Üç geçeden beri dikketle ve zevk ile mutalâ'a etmekde olduğum bu kitap vâlilerimiz, ka'im mekamlarımız için çok kıymetli bir rehber ve murşid olacaktır. Bu sebeble tarafı fadlanelerinden yapılan tercümesinin bir an evvel sahe'i intişara çıkmasını temenni etmekdeyim. Rahatsızlığım hareketimi te'hir etti.

Hürmet ve ta'zim ile . . . Valisi . . .

Hamı; — Bu mektup elyevm muhim bir vilayetimizin valisi bulunan muhterem bir idare re'ulümüzündür. İsim ve adresini koymak için istediğimiz musa'ede henüz gelmedi.

[Mütercim]

AMELÎ RUHIYYAT [*]

Birinci Mebhas
SİYASÎ HAYAT
Harbin yarattığı
siyasî ve ahlakî
bozukluk

Cihanşumul ka
rarsızlık, harbin en

ziyade göze çarpan neticelerindendir: müessesatın kararsızlığı, ittifakların kararsızlığı, mefkürenin kararsızlığı.

Yalnız maddî Avrupa yı değil, ma'nevî Avrupa yı da [yani ahlakî Avrupa yı da] yeniden inşa edebilmek gerekdir. İş zevkı, disiplin ve hissi vazife aleddevam zayıfladığı halde ihtiraslar, kinler ve ihtiyaclar büyülemektedir.

Ş Bütün eski bünyani ictimaileri, cihan harbi sarsmış olduğundan kavmlar, deneyerek;

[*, Bu kitap (Gustave Le Bon)ın bu yolda yani kısa ve özlü mülâhazalardan müteşekkil olarak yazdığı kitapların üçüncüsüdür. Bunlardan birincisini bundan on iki sene evvel (Asrımızın nususı felsefesi) ismiyle türkceye tercüme ve neşr etmişdik, ikincisini iki sene evvel (Dün ve Yarın) ünvanıyla tercüme ve neşr ettik. Bu üç kitap hakiketen ictima'î ve psikolocya'î meselelerin heman kâffesi üzerine kâfi ve afiyet verici amelî bir zıya tevcih etmişdir.

AB. DJ.

GELECEK NESLE

Kaplar ekvanı bir ağuşı mu'azzam oldum:
Saçdım alemlere eşfâk, husumet biçerek;
Sonulur ruhunuze kevseri 'ırfan ü vefa
Geçdiğim vadi'i küfranda susuzluk içerek.

AB. DJ.

a'malar gibi yoklayarak, yeni müesseseler [Institution lar] arıyorlar. Bunların bir düzüye eski müessesata avdet etmeleri, galiba başka müessesatın mevcut olmamasındandır. Harbden evvel müteşekkil devletlerin müvazeneleri sabitdi; çünkü bunun teşekkülü için asırlarca çalışılmışdı. Sulhdan beri yaratılan sün'i müvazenetler paydâr değildir. çünkü şe'niyetlere [yani nefis ülemirlere] yabancı nazari prenciplerden sadır olmaktadır.

Ş Avrupa, aşıkâr bir surette, yeni siyasi gruplar teşkiline doğru gitmekdedir, bu gruplar ne harbden evvelki grupların, ne de harbin teşkil ettiği grupların aynı olmayacaktır. (İtalya).. (İngiltere) ye, Almanya.. İngiltereye ve (Rusya)ya, (Fransa).. (Türkiye) ye ve Polonyaya ve balkan dev-

letlerine doğru müteveccihdir. Bu yeni müvazeneleri paydar ve sabit bir hale koymak için bir çok yeni mücadeleler zarruri olacaktır.

Ş Mütevassıt münevver sınıfların ma-

hıv olmaları, ve eski ecirler mazher refah olurken bu münevver sınıflarının ecirlik haline mecburi avdetleri harbin en tehlikeli neticelerindendir.

Ş Büyük harbin kurbanı olan askerlerin mikdarı malumdur. Harbin tahrib ettiği fikirlerin ve i'tikadların mikdarı halâ mechul kalmaktadır.

Ş Siyretimize [harekât ve sekenatımıza] istikamet veren ve fi'l ve hareketde bulunmadan fazla düşünmekden mülâhazalarda bulunmaktan bizi müstağni kılan zihni itiyatlarımızın kısmen ziya'î de ictima'î müvazenesizliğin derin sebepleri arasında bulunur.

Ş Bir cemiyetin üzerine istinad ettiği fikirler yıkıldığı vakit bu cemiyet anarşi haline düşer ve kendisine yeni bir ictimai bünyan te'esisine müsa'id derecede zi kudret diğer

müdür fikirler bulduğu güne kadar bu anarşi devam eder Mefkürenin her tebeddülü derin hercümerçleri tazammün etdiğinden, bir mefküreden diğer bir mefküreye gecme, da'ima pek uzun sürer.

II

HÜKÜMETLERİN YENİ MÜŞKİLÂTI

Hakiket, insanların büyük ekseriyetince, i'tikad etdiği şey olduğundan [yani insan için hakikat, i'tikad etdiği şey'erden, ibaret olduğundan], insanları, ezcümle itikatlarile idare etmelidir. Zimamdarlar için en lüzumlu malûmatı psikolacya'ye arasında bir mevki'i mütena haiz olanlardan biri de, fikirleri kendi fikirlerinden başka olan insanların zihinlerine nüfuz etmek ve bu fikirlerle mühakeme ve mülâhaza etmek sana'tıdır.

Ş Politikanın vehim müşkilatından biride haddi zatında hata olduğu halde kitle'inasın nazarında doğru, ad olunan fikirlerle idareî hükümet etmek mecburiyyetidir.

AMELİ RUHİYATIN MEDHALI

İlmin yeni inkişafı, edvari tarihiyenin bidayetindenberi insanların a'malini sevk ve idare eden sırrî ve hissî ilcalarla taban tabana zıd olan icabatı iktisadiye doğurdu.

Hergün artan bu zıddiyet, hali hazırdaki muvazenessizliğin derin sebeplerinden biridir. Devrimiz, vaktile dünyanın veçhe'i istikametini tayin eden te'sirat irsiye ile, yeni keşfiyatı ilmiyeden sâdır olan icabat arasında irticac etmekde, mütereddit bulunmaktadır.

Meselâ, ırkları mütehevvirane mücalelelere sevk eden hırslar, rekabetler, kinler ile kavımlardan birinin zararı derhal bütün diğerlerini de mütezarrır edecek bir vaziyetde bulunan bu kadar sıkı terabütü akvam [Interdépendance des peuples] nasıl te'lif olunabilir? [*]

[*] Biz dahi çok zamandanberi,

مصائب قوم عند قوم فوائد

hükümünün muattel ve hele zamanımızda tamamen hükümden sakıt, ölü bir fikir olduğunu söyler ve yazarız.

A. D.

Akvam arasında bu irtibatın, tesanüdü, alemi cedidin bir kanunu mertebesine i'lâ etmeye muvaffak olmamasının sebebi şudur, ki siyretin muhyi'i mü'tadı olan yani insanın harekât ve sekenatının müvellid ve mübdi'i olan] iht'raslar, hissiyatlar, uzun bir mazinin mirasıdır, halbuki icabatı iktisadiye daha dün vücut bulmuş bir şeydir ve, insanları tahrik ve idare eden sebepler terazisinde henüz az ağır basmaktadır.

Akvamın hayatını alt üst eden büyük vekayi'in tevellüdünü anlamak istenildiği vakit, sırrî ve hissî kuvvetlerin akli kuvvetlere hakim olduğu daima derpiş olunmalıdır.

Bu vekayi'in, sırrî akli mantıkla vucude getirildiğini zan etmek insanı müdhiş hayallere, müdhiş seraplara sevk eder.

Harbi umuminin 'arefesinde, Alamanya ve (fıransa) arasında bir muharebe vukui aklen gayrî mümkün olduğundan mesarîf azimeyi mucip istihzarat, askeriye'nin faidesiz olduğunu, Sorbon darülfünununun meşhur profesörlerinin birile beraber iddi'a ettikleri vakit, «pasifist»ler, bu hayallerin kurbanı olmuşlardır.

Mavaka'lar bunlara isbat etdi, ki professorlerin mantıkî âlimâneleri, tarihi henüz idare etmemektedir. Tarihin veçhe'i istikametini tayin eden hissî ve sırrî mantıklar büsbütün başka kanunlara tabî'dir. Bu mantıkların tabî'et, ve mahiyetini, bu kitabda bildefeat, şerh ve tayin etmek için vesileler zühur edecektir.

Sa'et hazîrenin tahrikât ve iğtişâsâtının da'vet etdiği mülâhazalar, bittabi müşahidin itiyadatı zihniyesine göre tahavvül eder. Alemin noktai nazarları ile, imanı ufukı tefekkürünü tahdid eden bir müminin ve icabatır uzımerrenin mas ve bel'etdiği ricali devletin noktai nazarları aynı noktai nazarlar olamaz. Kezalik yalnız fırkasının menefeatlirilemeşgulsiyasırka mensublarının noktai nazarları dahi bunlardan ayrı noktalar olmak labüddür. Bugün milletlerin arami

ruh'larını bu kadar derin bir surette ihlâl eden meselelerin menş'ilerini ve neticelerini görmek için bu mani'aların fevkine çıkmak gerekdir.

Bilgilerimiz halı haznında kedim bünyani ictimaiyi sarsmış olan hercmerclerden sonra, medeniyetlerin seyrine rehberlik etmiş ve bugün dahi rehberlik etmekde bulunmuş olan hukuk, ahlak, teesisat, bahusus, dinî, siyasî ve ictimai i'tikadlar hakkında ne fikirler edinilebilir?

Böyle sùallere kâfi bir cevap vermek cildler yazmayı istilzam eder. Fakat ictimai hadiseler, fizikî hadiseler gibi, bütün giriftliklerine rağmen, bir çok esasi principe tabi'dirler; hususî vakıalarbu prenciplerden sudur eder ve bunları kısa düsturlar halinde ifade etmek mümkündür. Şu'unatın hakikî cevheri, hülâsası olan bu prencipler, ekseriya, uzun izahlardan daha ziyade telkinkâr [Suggestif] dir, daha ziyade irşadkâr dır.

Bunun içindir, ki devrimizi bi âram eden mu'azzam veka'iyiden istinbat olunan mülâhazaları bir defa daha kısa fikirler halinde tekşif etmeye karar verdim.

Dr. Gustave Le Bon

«SOLMAYAN GÜZELLİKLER» den EPILOGUE

C'est l'automne, la pluie et la mort de l'année!
La mort de la jeunesse et du seul noble effort
Auquel nous songerons à l'heure de la mort:
L'effort de se survivre en l'Oeuvre terminée.

Mais c'est la fin de cet espoir, du grand espoir,
Et c'est là fin d'un rêve aussi vain que les autres;
Le nom du Dieu s'efface aux lèvres des apôtres
Et le plus vaillant trahit avant le soir.

Guirlandes de la gloire ah! vaines toujours vaines.
Mais c'est triste pourtant quand on avait rêvé
De ne pas trop périr et d'être un peu sauvé
Et de laisser de soi dans les barques humaines.

Las! le rose de moi, je le sens déflourir,
Je le sens qui se fâne et je sens qu'on le cueille
Mon sang ne coule pas; on dirait qu'il s'effeuille
Et puisque la nuit vient — j'ai sommeil de mourir.

GEORGES RODENBACH

Edebi mülâhaza:

SHAKESPEARE

Suad Bey bir gazeteye söylemiş olduğu sözler arasında, Shakespeare den çok ihmal-kâr bir lisanla bahs ederek bunu anlayacak halde olmadığımız, Shakespeare i tercüme etmenin lüzumsuz ve abes olduğu fikrinde bulunmuşdur. Bu yoldaki beyanat munevver türk gençlerini çok dalgir etmiştir Gençler bu beynel milel edebî diha hakkında hiçde Suad Bey gibi düşünmediklerini i'lane musare'at etdiler. Bizim ruhumuz dahi onlarla beraber incindi. Biz H. Suad Beyin böyle sözler söylememiş olmasına ve mülakatı yapın zatın beyanatı eyi zabt etmediğine ihtimal vermek isteriz.

Antony and Cleopatra faci'asına yazdığımız dibaceden şu satırları bu munasebetle ictihad okuyucularına arz ediyoruz:

Shakespeare için, bir tekdirkârı Haliki 'azemden sonra en büyük yaratıcı, Shakespeare dir demişdi. Diğer munekkid Shakespeare in her piyesi insaniyetden kesilmiş bir öilimdir diyor.

Kahrımanlık dininin peygamberi Thomas Carlyle daha hâkim, daha hayran, daha ra'şan ve drahşan bir sesle söylüyor:

Shakespeare zekâların en büyüğüdür dedikten sonra, ona a'id her şeyi söylemiş oldum. Fakat Shakespeare in zekâsında henüz görmediğimiz şeyler pek çok dur. Bu şu'ursuz zekâ dedğimiz şeydir. Onda biz-zat kendisinin bile malumu olmayan feza'il pek çokdur.

Eserlerinin her biri bir penceredir, kendisinde mevcut alemin bir ışığını bu pencerelerden alırız... Shakespeare de öyle sahifeler vardır ki semadın sudur eden bir kevkebe gibi, cemadin bile yüreğini tenvir eden bir lam'a gibi bize münkeşif olur.

Böyle bir insanın kürrei arz üzerine gönderilmiş olmasında bir seciye'i mukadesenin mevcut olduğunu his ediyorum.

O, cümlemiz için bir göz değildir